

Ænglis' som nysprog

Af Christian N. Eversbusch, cand. mag. i retorik & tysk

"I absolutely agree on that, only I have a great but(t)", sagde den danske politiker i Bruxelles. Og så var der sportsjournalisten, der påstod, at "in Denmark we are used to play with balls". Hvorfor vil danskere dog så gerne tale engelsk, når de ikke kan? Én, der kunne tale engelsk, Victor Borge, ærgrede sig, når han var på ferie her: "Jeg taler desværre ikke så godt dansk mere, men det er der jo heller ikke mange andre, der gør". Hvorfor ikke mon? Pga. vores ofte ugensældte kærlighed til engelsk. En af hovedpersonerne bag Det Radikale Venstres forslag om at indføre engelsk som lovfæstet andetsprog i Danmark har bedyret, at dette skam ikke ville skade danskernes eget sprog. Selv talte hun dog i Politiken om unge, der er helt uden mulighed for at "rejse pengene" til betalingsuddannelser. Englændere "raise money"; danskere "skaffer" dem.

Sådanne umulige oversættelser er blevet sværere at afsløre, fordi samfundet sovses ind i engelsk-dansk miskmask. Det minder om oprinnet i Rosens Navn, hvor den gale munk Salvatore plaprer løs om synd, bod og bedring på hhv. latin, italiensk og, i filmudgaven, engelsk. Forvirret spørger da lærlingen Adso sin mester, Vilhelm af Baskerville: "Hvilket sprog talte den mand?" Myndigt falder mesterens svar med Sean Connerys klangfulde stemme: "All languages – and none". Tilsvarende herhjemme: begge sprog, og intet. Det var således både dårligt dansk og engelsk, da en studerende oversatte "social man" til "den sociale mand". En skønhedsfejl? "Social man" betyder snarere "det samfundssindede menneske", så misforståelsen stikker dybt. Flere udtryk lyder altså ens, men er det ikke. Omvendt med egennavne: de lyder forskellige, men er ens. F.eks. sløredes al sammenhæng, da Weekendavisen nævnte "Sankt James" i en artikel om korstogene. Får man ikke at vide, at englændernes Saint James er lig med Sankt Jakob, forstår man ikke, at denne helgens betydning – han var en af Jesu disciple – rækker langt ud over det engelske sprogområde. Ja, at det er én og samme, der har lagt navn til Sankt Jakobs Plads i København og Santiago di Compostella i Spanien.

Oversættelsesproblemer afspejler således forståelseskløfter, og hertil kommer den almindelige forvirring affødt af disse dobbeltformer. Når ét dansk medie f.eks. taler om israelske luftangreb "i byen Tyre i det sydlige Libanon", mens et andet samme dag – rigtigt – skriver om "luftangreb i Tyrus", tænker mange jo: "Der var altså TO luftangreb!"

Ligeberettigelsen mellem engelske og danske stednavne er dog kun tilsyneladende: dansk må vige. For 100 år siden sagde man f.eks. Ny Syd-Wales i stedet for New South Wales og Ny York for New York. I dag drømmer vi ikke om at

udtale Montreal på dansk – og om ti år kører DSB vel ikke til Helsingør, men til Elsinore.

"Ja ja, men vi lever i en globaliseret verden og må være åbne for alt det internationale", hører jeg allerede erhvervsfolk og radikale folketingsmedlemmer indvende. Det er dog en selvmodsigelse, for "alt det internationale" kan ikke rummes i ét sprog. Se bare hvordan tidens énsidige vægt på engelsk har afviklet vores orientering mod tysk og fransk kultur. I København er således både den franske boghandel og Goethe-instituttets bibliotek lukket, og når TDC tilbyder pakker med kabel-tv, er det Discovery, CNN og BBC, der lokkes med. Man skal helt op i de dyreste, smalleste pakker, hvis man vil se franske og tyske kanaler. Gamle franske låneord udskiftes da også gennemgående med engelske; før "præsenterede" man sine venner, nu "introducerer" man dem. Før havde man en "kompag-non", nu har man en "partner", før kørte man i "cabriolet", nu kører man i "convertible". "Reservationer" er blevet til "bookinger", "pommes frites" til "fries", og hvor man tidligere "engagerede sig" i noget, foretrækker mange i dag at "committe sig". Ja, under sommerens VM i fodbold udtalte en kommentator af semifinalen tilmed den franske landsholdsspiller Henris navn [anɡrí], som om han var englænder [hænri]! Danskerne har amerikansk voks i ørerne og engelsk syge på tungen. Vores synskreds snævrer sig ind.

Når samfulde 800 af de 1000 nye ord, der har vundet optagelse i seneste udgave af Nudansk Ordbog, således er engelske, fatter jeg ikke, hvordan flere sprogfolk kan blive ved med at tale om "vitaminer" til det danske sprog. Der er snarere tale om "doping", affødt af manglende tiltro til egne evner. Og som det sker ved andre former for misbrug, går der noget af identiteten tabt under det fremmede stofs herredømme. For ligesom der findes erotiske nuancer, der former sig bedst på fransk, således er der vid, der kun kan ytres på dansk. Det er sigende, at tyske oversættelser af Søren Kierkegaard har flere huller dér hvor filosofen ironiserer på dannet københavnsk. Af samme grund siger et fransk mundheld, at man er så mange mennesker, som man kan sprog. Og derfor havde Saddam Hussein heller aldrig kunnet opføre sine blomstrede propagandanumre på jysk.

Noget af det tiltalende ved dansk selvopfattelse er således det uhøjtidelige og selvironiske. Men hvor godt går det med dét, når Kurt til receptionen siger: "Dav, jeg er Vice President i et skofirma"? Eller når københavnske fitness-kæder annoncerer ganske almindelige træningstimer som "Body-Attack" eller "BodyCombat"? Amerikanernes tilbøjelighed til at puste sig op lever i deres sprog. På amerikanske hjemmesider har selv husmoderforeninger højtidelige "mission statements", hvor de under udsivning af enorme mængder varm luft foregiver at arbejde med allehånde "sets of values". Danske virksomheder kan ikke gøre dette efter uden selv at blive oppustede, og dermed udanske af det. Anderledes udtrykt: Rasmus Berg kalder sig atter Erasmus Montanus – fordi det lyder af mere (læs:

ikke forstås af alle). Tilsvarende bryder Ib fra Herning sig lidet om, at bedstemor kalder ham "sælger", for han er jo "sales coordinator".

Da selvforståelsen opstår i (ny)sproget, må det stå klart, at den engelsk-amerikanske sprogimperialisme også bærer en stor del af ansvaret for énretningen af unges værdier. Som medium for en alt koloniserende overfladekultur sætter det engelske sprog sig – gennem film, internet, rap og reklamer – langt dybere spor end mange laissez faire-debattører evner at forestille sig. Når Fischer fra Rejseholdet, i Mads Mikkelsens ulidenskabelige hverdagstone, meddeler sin søn over mobilen: "Far elsker dig", så er det fordi amerikanske film har vænnet drejebogsforfatterne på Danmarks Radio til, at noget for en dansker så ophøjet som en kærlighedserklæring kan slynges ud som et "hej hej". Og når danske purke klæder sig ud som "seriemordere" til "Halloween", er det fordi, de ser verden gennem amerikanske tv-filtre. Så skal vi bevidst oversætte engelske begreber og tynde ud i de hollywoodske møgserier, eller skal danske børn vokse op som discount-amerikanere? Beslutningen er vores egen, men ikke meget længere.

Hvad er det dog, man vil opnå med denne frivillige sælgen ud af alt hjemligt? Dansk er jo det eneste sprog i verden, vi er bedst til. "Den, der agter fremmede sprog højere end sit eget, bærer sig ligeså dårligt ad som den, der for at se klarere, om middagen, når solen skinner, lukker sine vinduesskodder, og tænder lys for at se". At manden bag disse ord fra 1657, Rasmus Bartholin, var videnskabsmand, er intet tilfælde. Som sin 300 år yngre fagfælle ved Københavns Universitet, Paul Diderichsen, vidste han nemlig, at: "Vejen til beherskelse af et kundskabsområde går gennem den stadige sproglige formning deraf." Jo finere sprogbeherskelse, des finere forståelse. Omvendt udtrykt: Man kan hverken løse en andengradsligning eller komponere et korværk uden at have fået fremgangsmåden forklaret, vha. tungen – så kan det være rigtigt, at danske unge under uddannelse skal være afhængige af en importeret tunge for at kunne tænke? Vi vil alligevel aldrig kunne tænke ligeså mangesidigt i engelsk sprog, som en englænder, og derfor gør vi klogt i at lytte til manden, der rådede en finsk minister: "Når du skal tale til FN's generalforsamling, så brug tolk. Så kan du nemlig sige, hvad du vil, og ikke bare, hvad du kan!"

Kan danske forskere mon sige nøjagtigt, hvad de vil? En undersøgelse fra Dansk Sprognævn påviste allerede for fem år siden, at inden for naturvidenskaberne er virksomheden på modersmålet "så lille, at det danske videnskabssprog stagnerer og dør ud". Og det til trods for, at en af fysikkens største forskere nogensinde, H. C. Ørsted fra Rudkøbing, opfordrede fagfællerne til at "tænke på dansk", hvorved vi "sikkert (ville) finde danske udtryk for vore virkelige tanker". At Ørsted var anerkendt på verdensplan, hindrede ham hverken i at vie tid til folkeoplysningen

eller arbejde i det danske sprog; ja, det var med dét som redskab, han opdagede både aluminium og elektromagnetisme. Så burde fysikere og kemikere ikke også i vor tid kunne tænke på dansk? Bare indimellem? For her er jo ingenlunde tale om et sprogligt enten-eller, men et både og. "Når man i ånden har rejst udenlands", skrev Ørsted, "må man vende tilbage og rask leve sig ind på ny i modersmålet. Man skal meddele landsmænd, hvad man har lært af de fremmede, hvad man har tænkt i deres ånd og sprog, og måske hos sig selv udtalt i fremmed mål; men man må først til gavns overføre det i modersmålet".

Dét var, hvad Ørsted gjorde, da han i 1814 dannede ordet "brint" for "hydrogen" og "ilt" for "oxygen". Også ord som "vægtfylde" og "varmefylde" skyldes Ørsted, der dermed hævede sig højt over hjemmegroet snobberi for alt fremmedklingende: "Jo nærmere man kan bringe videnskabens sprog til at udtrykke tingene ligesom med ét slag både for tanke og indbildningskraft, desto mere gør vi det til et led i den almindelige dannelse og til folkets ejendom". Anti-nysprog!

Hvis vore dages IT-folk læste Ørsted, ville de således forstå, hvorfor navnlig ældre melder sig ud af edb-verdenen. Der går jo intet lys op for deres "indbildningskraft", når de hører ord som "server" eller "screen saver". Var disse derimod oversatte, ville den mindre engelskkyndige danne sig de indre billeder, der kunne rykke genstanden nærmere hans erfaringsverden. Når et ord som "desk-top" f.eks. erstattes med "skrive-bord", og "mouse pad" bliver til "musemåtte", synes de jo pludselig mere tilforladelige.

Det er i høj grad med til at fordumme det store fællesskab, at alt, hvad der opstår af ny viden, påhæftes engelske etiketter. Halvdelen af de artikler, der udgives på Københavns Universitet i dag, er på engelsk. Hertil kommer de tusinder af ansatte i f.eks. SAS og Novo, der – grundet ledelsens valg af koncernsprog – tager en engelsk virkelighed med sig hjem fra arbejde hver aften. De ord, denne virkelighed lever i, tænder ikke noget lys for børnenes indre øje, og således svækker vi dagligt sprogets kraft som pædagogisk og socialt sammenbindende middel. En af mine venner spurgte under en middag sin sidemand, der var mikrobiolog: "Hvad skriver du speciale om?". Svaret lød: "Umuligt at forklare. Måske vil det dog gå på engelsk." Kan det undre, at naturvidenskaberne har svært ved at tiltrække studerende?

Også de menneskelige forbindelser lider under denne udvikling. Som det engelske sprog fyger ind over alle danske gærder, spirer nemlig frøene til nye kuld af holbergske vigtigmagere, der i stedet for at dele rundhåndet ud af deres viden i hjemlig tunge skaber et kunstigt isolationslag mellem sig selv og deres mindre oplyste landsmænd. Lærdommens lukkede verden fra latinens dage genopstår i angelsaksiske gevandter.

Skal sproget atter samle i stedet for at splitte, må Folketinget som et

mindstemål vedtage kernen i Dansk Folkepartis forslag til en ny lov om beskyttelse af dansk – uden smålig skelen til ideologiske linjer i øvrigt. Og til de sprofolk, der farer fornærmet til tasterne om lidt, vil jeg med det samme sige: Jovist har sproget altid udviklet sig, men ikke kun som vilde blomster. Oplysningsmanden F. C. Eilschovs Kunst-Ordbog anlagde således en sirlig 1700-talshave af hjemlige blomsterbede, der rakte ind i egne af danskernes tanker, som hidtil havde været forbeholdt latinsk og tysk flora. "Academia" blev f.eks. til "højskole" og "affectus" til "sinds-bevægelse". "Hvor reaktionært!", råbte universitetets lærde. "Hvor grinagtigt!", klukkede menigmand i 1700-årenes københavnske kaffehuse. Ja, for tænk at skulle fejre "fødselsdag" i stedet for "Geburtsdag"! Men hvem studser i dag over eilschovske gloser som: "enkelthed", "selvstændighed", "personlighed" eller "sandsynlighed"? Det tog da heller ikke mere end et år at vænne sig til "hjemmeside" for "homepage".

Lad os få nye "Kunst-Ordbøger" og lad os kravle op af den engelske sovs; ellers vil der på længere sigt slet ikke være noget "os". Fællesskabet bor i sproget.

Christian Nicholas Eversbusch (f. 1971) er cand.mag. i retorik, freelanceskribent og underviser i kursusvirksomheden RHETOR.

(Trykt i Modersmål-Selskabets årbog Nysprog nu, 2006, og i Budstikken. Nyt om dansk-nordisk sprog og sprogrøgt nr. 1, marts 2007).